

Sv. Franjo Asiški, detalj, Franjevački samostan, Varaždin
St. Francis of Assisi, detail, Franciscan Monastery, Varaždin

Mirjana Repanić-Braun

Institut za povijest umjetnosti

Prilog opusu varaždinskog slikara Blasiusa Gruebera

Izvorni znanstveni rad – original scientific paper

predan 4. 11. 1998.

Sažetak

Blasius Grueber (oko 1700. g. – † 1753. g. Varaždin) postao je varaždinskim građaninom 11. ožujka 1737. godine, ali se njegova djelatnost u tome gradu bilježi već 1727. godine, kada slika freske s prikazima Uznesenja Marijina, Sv. Ignacija Loyole, Sv. Franje Ksaverskog, Sv. Donata i svetih evanđelista na svodu i gornjim dijelovima zida u sakristiji nekada isusovačke, a danas prvostolne crkve Sv. Marije u Varaždinu. Grueberove freske u varaždinskoj prvostolnoj crkvi i dvije oltarne slike manjega formata: oltarna pala s prikazom Sv. Filipa te slika Sv. Franje Ksaverskog iz iste 1727. godine naatici desnog bočnog oltara u kapeli Sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu, najranija su njegova poznata, datirana i potpisana djela, koja je prva objavila Ivy Lentić-Kugly. Pripisavši s razlogom istom autoru oltarnu palu Bezgrješne Bogorodice na bočnom oltaru Sv. Marije u kapeli Sv. Vida u Varaždinu, datiranu natpisom u donjem dijelu kompozicije u 1737. godinu, Ivy Lentić-Kugly potvrdila je Grueberovu manje ili više kontinuiranu nazočnost u baroknom gradu. Daljnja istraživanja mogućega Grueberova opusa pokazala su da njegovu dugogodišnju djelatnost potvrđuju, osim već spomenutih, još neka djela nastala između 1727. i 1750. godine. Pojedina od njih ujedno svjedoče o njegovoj aktivnosti razvijenoj i izvan matičnoga grada. Oltarna pala Sv. Antuna Padovanskog s Bogorodicom i Djetetom iz zbirke Dijecezanskog muzeja u Zagrebu, oltarna pala nepoznatoga podrijetla s prikazom mučeništva Sv. Lovre, slika Sv. Fidelija u Kapucinskom samostanu u Varaždinu, oltarna slika Bezgrješne Bogorodice i nešto manja slika s prikazom Presvetog Trojstva iz kapele Sv. Mihovila u Mihovljanu (danas u Franjevačkom samostanu u Čakovcu), slike s prikazima Sv. Margarete Kortonske i Sv. Jakova Markijskog u Franjevačkom samostanu Sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu, te nedavno otkrivene freske na svodu kapele Sv. Florijana u Varaždinu, moguće je poradi nedvojbenih formalno-stilskih i tipoloških istovjetnosti s do danas poznatim Grueberovim radovima sa sigurnošću pripisati njemu i njegovoj radionici.

Premda je slikar Blasius Grueber (oko 1700. g. – † 1753. g., Varaždin) postao varaždinskim građaninom 11. ožujka 1737. godine,¹ njegova djelatnost u tome gradu bilježi se već 1727. godine, od vremena nastanka zidnih slika s prikazima *Uznesenja Marijina, Sv. Ignacija Loyole, Sv. Franje Ksaverskog, Sv. Donata i svetih evanđelista* na svodu i gornjim dijelovima zida u sakristiji nekada isusovačke, a sada prvostolne crkve Sv. Marije u Varaždinu. Grueberove freske u varaždinskoj prvostolnoj crkvi i dvije oltarne slike manjega formata: oltarna pala s prikazom *Sv. Filipa* te slika *Sv. Franje Ksaverskog* iz iste 1727. godine naatici desnog bočnog oltara u kapeli Sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu,² najranija su njegova poznata, datirana i potpisana djela, koja je prva objavila Ivy Lentić-Kugly. Pripisavši s razlogom istom autoru oltarnu palu *Bezgrješne Bogorodice* na bočnom oltaru Sv. Marije u kapeli Sv. Vida u Varaždinu, datiranu natpisom u donjem dijelu kompozicije u 1737. godinu, Ivy Lentić-Kugly potvrdila je Grueberovu manje ili više kontinuiranu nazočnost u baroknom gradu. Daljnja istraživanja mogućega Grueberova opusa pokazala su da njegovu dugogodišnju djelatnost potvrđuju, osim već spomenutih, još neka djela nastala između 1727. i 1750. godine. Pojedina od njih ujedno svjedoče o njegovoj aktivnosti razvijenoj i izvan matičnoga grada.

Oltarna pala *Sv. Antuna Padovanskog s Bogorodicom i Djetetom* iz zbirke Dijecezanskog muzeja u Zagrebu, oltarna pala nepoznatoga podrijetla s prikazom *mučeništva Sv. Lovre*, slika *Sv. Fidelija* u Kapucinskom samostanu u Varaždinu, oltarna slika *Bezgrješne Bogorodice* i nešto manja slika s prikazom *Presvetog Trojstva* iz kapele Sv. Mihovila u Mihovljanu (danas u Franjevačkom samostanu u Čakovcu), slike s prikazima *Sv. Margarete Kortonske* i *Sv. Jakova Markijskog* u Franjevačkom samostanu Sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu, te nedavno otkrivene freske na svodu kapele Sv. Florijana u Varaždinu,³ moguće je poradi nedvojbenih formalno-stilskih i tipoloških istovjetnosti s do danas poznatim Grueberovim radovima pripisati njemu i njegovoj radionici.

Slika *Sv. Antuna Padovanskog s Bogorodicom i Djetetom* dospjela je u Dijecezanski muzej iz lubbreške filijalne kapele Sv. Antuna Padovanskog u Selniku. Opisujući 1944. godine ukratko zatečeni inventar kapele, msgr. dr. Kamilo Dočkal, među inim, navodi: *Iz prijašnjih vremena su na koru male potrte orguljice, jedna propovjedaonica iz doba rokokoa, jedan kalež iz 17. stoljeća, te stara oltarska slika sv. Antuna Padovanskog sa glavnog oltara, koja se raspadala... Iz selničke filijalne crkve dobio je Diec. muzej staru oltarsku sliku sv. Antuna Padovanskog iz prve polovice 18. stoljeća od umjetničke ruke (ne tek crkvenog slikara)...⁴ Sliku preciznije datira zapis iz 1733. godine u Protokolu kanonskih vizitacija komarničkog arhiđakonata postavljajući terminus ante quem, budući da u popisima prethodnih vizitacija, pa ni u onome načinjenom nešto ranije iste godine, nema spomena o oltarnoj pali patrona.⁵ Izgleda narušena naknadnim retušima, izvedenim teškom rukom nestručnog restauratora na manjim površinama slikanog sloja, selnička oltarna pala ipak zorno kazuje o svoime autoru i izvornoj kvaliteti koja nije promakla Dočkalovu oku. U uspravnom formatu, zaključenom razvedenim konkav-konveksnim lukom, krupni likovi Bogorodice i Sv. Antuna postavljeni su konvencionalno u*

Detalj freske u sakristiji, crkva Uznesenja Marijina, Varaždin
Detail of the fresco in the sacristy, Church of the Assumption of Mary, Varaždin

Detalj freske u sakristiji, crkva Uznesenja Marijina, Varaždin
Detail of the fresco in the sacristy, Church of the Assumption of Mary, Varaždin

dijagonali koja se uspinje zdesna nalijevo. U prostoru gdje se sastaju zemlja i nebo, zemaljski prostor gotovo je nezamjetljiv. Otvara se u donjem desnom dijelu kompozicije iza svečevih leđa pogledom na duboki prostor perspektivno umanjene štafažne arhitekture i glatkom plitkom stubom na kojoj kleči Sv. Antun. Oblaci su se spustili nisko i sumarno slikanim volumenima zastrli prostor zaustavljajući oko promatrača na svjetlom istaknutim likovima Majke i Djeteta te punašnim anđelima koji među njima lebde slaveći toliko puta slikom prikazan susret mladolika sveca i Isusa. Draperija Marijina plašta posve je nalik onoj koja ovija tijela Bogorodice, Krista, Boga Oca, krupnih i sitnih anđela u prikazu *Bogorodičina uznesenja* na svodu sakristije varaždinske crkve Sv. Marije. Kolorit je podjednako svijetao i prozračan, odabran s iste palete zlatnoga okera, sivoplave i blijedoružičaste boje. Okruglasta lica anđela otkrivaju, na Grueberovim slikama čestu, dvojnost rustičnoga i profinjenoga. Kao svojevrsan lajtmotiv javljaju se u njihovim stisnutim šakama struči cvijeca istaknuti žustrim sigurnim crtežom. Premda se, na prvi pogled, plaševi suviše prepliću da bi ih mogli usporediti s linearnošću i plošnošću nabora na raskošnoj haljini i plaštu *Marije kraljice neba* iz 1737. godine, bjelodano otkrivaju isti ukus i težnju k stilizaciji. Ako se samo usporede lica dviju Marija, selničke i varaždinske, također se s lakoćom očitavaju tipološke i morfološke istovjetnosti između dviju tek ponešto različitih izvedbi istoga modela.

Oltarne slike s prikazima *Bezgrješne bogorodice* i *Presvetog Trojstva*, danas u Franjevačkom samostanu Sv. Nikole u Čakovcu, izvorno su se nalazile na bočnom oltaru Bezgrješnoga začeca u bivšoj župnoj crkvi Sv. Mihovila u Mihovljanu.⁶ Barokizacija crkve Sv. Mihovila dovršena je 1748. godine koja se može prihvatiti kao okvirna datacija tih nesumnjivo Grueberovih djela.⁷ Pribavljene su za crkvu Sv. Mihovila, kao i preostali crkveni inventar, zalaganjem tadašnjeg župni-

ka Ivana Dollara, te novčanom potporom župljana i kolarice župne crkve Ane Marije Althann de Pignatelli. Gotovo dvadeset godina razlike između mihovljanskih slika i fresaka u sakristiji varaždinske crkve Sv. Marije, te desetak godina koje ih dijele od nastanka *Marije kraljice neba* na Marijinu oltaru u kapeli Sv. Vida u Varaždinu, nije za Gruebera prošlo uzalud.

Premda je usporedba radova izvedenih u različitim tehnikama kistom istog autora neprimjerena za prosudbu razvoja njegova slikarskog unijeća, jer zidno i štafelajno slikarstvo vode slikara različitim tretmanu slikane površine, likova i detalja, Grueberova djela u Varaždinu, Selniku i Mihovljanu bjelodano pokazuju odmak u proporcijama likova, eleganciji i profinjenosti izraza, elementima koji već 1733. godine u oltarnoj pali *Sv. Antuna Padovanskog* i oltarnoj pali *Marije kraljice neba* iz 1737. godine imaju zacrtane koordinate, te lagani stilski pomak prema svojevrsnom kasnobaroknom klasicizmu. Međutim, nekoliko je trajnih vrijednosti koje povezuju sva spomenuta Grueberova djela: sklonost prepoznatljivoj tipizaciji svetaca i anđela, umilna sjetnozanesena psihologizacija likova, meka svjetlosna modelacija lica i tijela te dekorativni značaj koji pridaje naslikanoj draperiji.

Temeljne kompozicijske strukture dviju *Bezgrješnih Bogorodica*, mihovljanske i varaždinske *Kraljice neba*, razlikuju se jedino u razmještanju krilatih anđeoskih glavic. Na varaždinskoj slici kerubini, razmješteni sa strana i pod tjemnom platna, okružuju Marijinu zvjezdanu aureolu, ali u uspravnom i u gornjem dijelu suženom kadru slike u Čakovcu na istome mjestu nemaju dovoljno prostora pa flankiraju Bogorodičinu frontalno prikazanu figuru sa strana dekorativno uzgibanih nabora modrog plašta koji naglašava volumen kontrapostom pokrenutog tijela. Varaždinska Marija je frontalnija. Gotovo nezamjetni kontraposto je ne pokreće ustranu, a krila plašta što se u serpentinama nabora spuštaju

Bezgrješna Bogorodica, kapela Sv. Vida, Varaždin
Immaculate Virgin, Chapel of St. Vid, Varaždin

Bezgrješna Bogorodica, detalj, kapela Sv. Vida, Varaždin
Immaculate Virgin, detail, Chapel of St. Vid, Varaždin

niz široku haljinu razvedenu plitkim naborima oštih kontura pričvršćuju je u jednoj ravnini, posve približenoj gledatelju. Slikajući *Bezgrješnu Bogorodicu* za crkvu Sv. Mihovila arkandela u Mihovljanu, Grueber izvodi istovjetnu scenografiju – zemaljsku kuglu presječenu donjim rubom kadra i svjetlom osmišljen prostor stiliziranog nebeskog krajolika koji se otvara iza uspravne Marijine figure. Prikazuje ipak drugi tip *Immaculate*, Mariju Pobjednicu s malim Isusom koji prislonjen uz majčin lijevi bok dugim krakom križa zadaje zmiji pod njenim nogama smrtonosni udarac.

Mihovljanska *Bezgrješna Bogorodica* nema vijenac od ruža ni podignut pogled, ali joj lice modeliraju, kao i varaždinskoj, blage sjene koje se nenametljivo uzdižu prema svjetlijim dijelovima lica. Istovjetnim načinom oblikovao je Grueber lica na zidnoj slici u sakristiji varaždinske prvostolnice. Jednako je slikao i neobično razvučena uha s malim »labirintom« u vrhu. Jednako kao i na štafelajnim slikama poticao je draperiju gdje god je to bilo moguće na samostalnu igru, preplitanje, dekorativno nabiranje. Svjetlo na Grueberovim slikama rasipa se logično, iz zamišljenog izvora nad tjemnom slike, bira istaknute forme određujući, zajedno sa svojim antipodom, kretanje ploha, istaknutost volumena i dimenzi-

ju slikanog prostora. Glatke istaknute forme lica odaju dojam da istovremeno isijava iz prozračnog inkarnata.

Dostatan je samo pogled da u slici *Presvetog Trojstva* s atike negdašnjeg oltara posvećenog Majci Božjoj u župnoj crkvi Sv. Mihovila u Mihovljanu očitamo sva spomenuta obilježja. U okviru maloga formata Isus i Sin sjede jedan do drugoga u kudikamo intinijem ozračju nego na prostranoj površini svoda sakristije u varaždinskoj katedrali. Ipak, za njihovim se leđima uzdižu laganim vjetrom zamršeni nabori iste draperije, lica su im, premda mnogo vještije slikana nego davne 1727. godine, podjednako blaga i sjetna, a svjetlo u izvedbi cjeline podjednako je značajno kao i na svim, do danas nam poznatim Grueberovim djelima.

U Kapucinskom samostanu u Varaždinu nalazi se slika s prikazom *mučeništva Sv. Fidelija*. Nad donjim rubom uspravnog, polukružno zaključenog kadra ispisano je: *S. FIDELIS ORD. S. FRANCISCI CAPUCINORUM S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE PROTOMARTYR*. Kompozicijom dominiraju krupni likovi središnje postavljena sveca i mučitelja za njegovim leđima. Njihove mase djeluju zbito, gestikulacije ruku sputano, a za obilje vizualnih informacija nije bio dostatan cjelokupni format, već rub kadra nepotrebno

Sv. Filip, detalj, kapela Sv. Fabijana i Sebastijana, Varaždin
St. Philip, detail, Chapel of SS Fabian and Sebastian, Varaždin

Sv. Franjo Ksaverski, kapela Sv. Fabijana i Sebastijana, Varaždin
St. Francis Xavier, Chapel of SS Fabian and Sebastian, Varaždin

presijeca lik u desnom dijelu kompozicije. Slikani je prostor, kao i na oltarnoj pali *Sv. Filipa* u kapeli Sv. Fabijana i Sebastijana, naglo skraćen, a prostorna dijagonala nelogično se obrušava prema perspektivno umanjenom liku lijevo u pozadini. Fizionomija Sv. Fidelija neznatno je individualizirana. Tipološki je srodna likovima svetaca koji naseljavaju nebeski krajolik u sakristiji varaždinske prvostolnice, prosijedom Sv. Filipu na već spomenutoj oltarnoj pali i Sv. Franji Ksaverskom na prikazu koji resi atiku istoga oltara u kapeli Sv. Fabijana i Sebastijana. S lakoćom se očitavaju otežali kapci naglašenih obrisa, konveksno zaključena čvrsta bradica, vršnim svjetlima istaknute vlasi kose i karakteristična, po sredini razdijeljena duga brada. Grueber ponovno poseže za uobičajenom paletom, a dijelovi draperije ponovo postaju predmetom njegova osjećaja za dekorativno i linearno, pa se, gdje god je to moguće, gužvaju u nečitke labirinte rastočene naglašenim odnosima svijetlih istaka i sivosmeđom bojom zatamnjenih, pravilno omeđenih uleknuća.

Na zidovima klauzure u Franjevačkom samostanu u Varaždinu mjesto su, među inima, našle tri slike nepoznata podrijetla i podudarnih formalno-stilskih obilježja. Riječ je o prikazima *Sv. Margarete Kortonske*, *Sv. Jakova Markijskog* i *Sv. Franje Ksaverskog*, od kojih se *slika Sv. Margarete* pripisuje slikaru Ioannesu Georgiusu Milleru (Ivanu Đuri Milleru) i datira

potkraj XVII. stoljeća.⁸ Sve tri slike, međutim, odnosom masa i slikanog prostora, svjetlijim kromatizmom i mekom psihologizacijom ukazuju na kasniju dataciju. Pokazuju također daleko više međusobnih formalno-stilskih i morfoloških podudarnosti nego *slika Sv. Margarete Kortonske* s jedinim u izvornom obliku sačuvanim i signiranim Millerovim djelom iz 1707. godine, *slikom Sv. Ivana Evandelista* u Uršulinskom samostanu u Varaždinu. Millerov lik stiliziran je, lagan i pokrenut unatoč poluležećem položaju i žitkim gustim naborima haljine i plašta koji ga odijevaju. Sa šumskim krajolikom u kojem se nalazi tvori skladnu cjelinu ostvarenu ritmiziranim kružnim kretanjem u dubinu slikanog prostora.

Odnos krupnih masa svetičina lika i pejzaža na prikazu *Sv. Margarete Kortonske* nije ravnopravan. Margaretina slijeva nadesno okrenuta klečeća figura potpuno dominira dubokim prostorom niska horizonta koji nosi težinu neba prekrivenog oblacima. Njene forme su smirene, nabori habita drukčije stilizirani, krajevi plašta valovito pokrenuti na način sličan Grueberovom, kolorit je prožet toplim blijedožutim svjetlom, a sjetna emocija na licu oblivenom suzama intenzivnija od izraza Sv. Ivana Evandelista. Margareta Kortonska neodoljivo nalikuje Sv. Jakovu Markijskom na istoimenoj slici, a oba lika dijele iznenađujuće podudarne crte lica s protagonistima Grueberovih slika, posebice Marijinim licem u pri-

Sv. Antun Padovanski s Bogorodicom i Djetetom, detalj, Dijecezanski muzej, Zagreb
St. Anthony of Padua with Virgin and Child, detail, Diocesan Museum, Zagreb

Sv. Antun Padovanski s Bogorodicom i Djetetom, detalj, Dijecezanski muzej, Zagreb
St. Anthony of Padua with Virgin and Child, detail, Diocesan Museum, Zagreb

Sv. Antun Padovanski s Bogorodicom i Djetetom, Dijecezanski muzej, Zagreb
St. Anthony of Padua with Virgin and Child, Diocesan Museum, Zagreb

Sv. Antun Padovanski s Bogorodicom i Djetetom, detalj, Dijecezanski muzej, Zagreb
St. Anthony of Padua with Virgin and Child, detail, Diocesan Museum, Zagreb

Bezgrješna Bogorodica, Franjevački samostan, Čakovec
Immaculate Virgin, Franciscan Monastery, Čakovec

Sv. Fidelije, Kapucinski samostan, Varaždin
St. Fidelius, Capuchin Monastery, Varaždin

zoru *Marijina uznesenja* na svodu sakristije u bivšoj varaždinskoj jezuitskoj crkvi – naglašeni čeonni dio u konturi obraza, široke nosnice, okruglastu bradu i kratki konkavni rez koji je dijeli od podvaljka. Sivkasti veo na Margaretinjoj glavi pokreću obrati nabora stanjenih rubova kao i one na glavama Grueberovih Bogorodica. Skromna vegetacija oko njenih nogu i lišće na slici *Sv. Jakova Markijskog* raste pod istim podnebljem kao ono s Grueberove freske. Sve navodi na zaključak da autora tih franjevačkih slika treba tražiti u krugu Grueberove radionice koju je zasigurno imao, jer poblizi pogled i na potpisanim freskama u sakristiji otkriva dvije, međusobno vrlo slične ruke. Riječ je svakako o djelima koja pripadaju kasnim dvadesetim ili ranim tridesetim godinama XVIII. stoljeća budući da su po formalnim obilježjima bliža varaždinskim sakristijskim freskama nego kasnije nastalim prikazima Bogorodica.

Slika Sv. Franje Asiškog monokromna je replika grafike načinjene prema skulpturi sv. Franje koja se nalazi u Vatikanu. Tako je i zapisano na položenoj ovalnoj kartuši u dnu kompozicije: *VERA ET INDISPUTABILIS EFFIGIES HABITUSQUE FORMA SERAPHICI PATRIS FRANCISCI ROMAE IN VATICANO TEMPO IN PERPETUAM MEMORIAM, AS PERENNE TOTIUS MINORITICI ORDINIS DECVS MARMOREO SIMULACRO ANNO IUBILAE MDCCXXV. EXCITATA AC PER BENEDICTUM XIII. SOLEMNI RITU CONFIRMATA, ET PVBLICATA.* Značaj grafičkog predloška za barokne slikare u manjim umjetničkim središtima mogao je se poistovjetiti s ulogom elektronskih medija u stvaranju pojma globalnog sela, s dužnim ustupkom vremenu koje je bilo potrebno za protok vizualnih informacija. Grafike su prenosile modne tendencije i ukus većih umjetničkih središta, sugerirale stil, morfologiju i tipologiju. Nije stoga slučajno da djela manjih umjetnika izrađena prema grafičkim predlošcima ponekad dovode u zabludu drukčijom tipizaci-

Sv. Fidelije, detalj, Kapucinski samostan, Varaždin
St. Fidelius, detail, Capuchin Monastery, Varaždin

Sv. Margareta Kortonska, Franjevački samostan, Varaždin
St. Margaret of Cortona, Franciscan Monastery, Varaždin

jom svetačkih likova, neuobičajenim odnosom likova i prostora, promijenjenim tretmanom draperije, pa čak i morfologije. *Slika Sv. Franje Asiškog* u varaždinskom Franjevačkom samostanu monokromna je poput grizaja u nastojanju da se predoči utisak koji bi na gledatelja imala izvorna mramorna skulptura oca franjevačkog reda. Lik Sv. Franje prikazan je frontalno i pokrenut diskretnim kontrapostom. U desnoj, do visine struka podignutoj podlaktici drži raspelo, a lijevom je o vanjski dio bedra oslonio otvorenu knjigu koju pridržava živahni anđeo priljubljen uz njegovu nogu. Opis slikanog prostora posve je izostavljen, a tamnosiva sjena koja prati jasno iscrtanu konturu osmišljava ga kao nišu, doduše pravokutnu, u koju je smještena skulptura. Naglašavanje rubova vertikalnih nabora, labirint u kojem se uvija tanka tkani- na nabačena oko poluobnaženog tijela anđela, mekana modelacija lica, sjetni prijazni izraz, neobično izduženo uho zamršeno u gornjem dijelu, nadilaze razlikovne elemente koji bi tu sliku udaljili iz Grueberova vidokruga. Trokutasta forma svečeve glave zasigurno polazi od grafičkog predloška što potvrđuje još jedna slika rađena nešto kasnije u XVIII. stoljeću na istu temu, slika Sv. Franje Asiškog na oltaru franjevačke kapele na Kaptolu u Zagrebu, te još kasnije, potkraj XIX. stoljeća nastala replika u zbirci Dijecezanskog muzeja u Zagrebu.

Izravne paralele s radovima Blasiusa Gruebera otčitatavmo u tipologiji i psihologizaciji likova, koloritu i morfologiji na

slici s prikazom *mučeništva Sv. Lovre* koja se sada nalazi u privatnom vlasništvu, a formatom i dimenzijama deklarativno govori o svojoj prošlosti, u kojoj je potkraj četrdesetih godina XVIII. stoljeća vjerojatno zauzimala značajno mjesto na glavnom oltaru kapele posvećene tome svecu.⁹ Kompozicijska struktura slike je lako čitljiva, a slikani prostor reduciran u svojim naznakama. U donjem dijelu posve ga određuju prostorno razvijene mase krupnih likova mučitelja okupljenih oko poluobnažena sveca čije tijelo tvori kratku dijagonalu, zaustavljenu izokefalično nanizanim glavama u pozadini. Nad njima se uzdižu sumarno slikani oblaci s anđelima koji nose simbole mučeništva i nebeske slave. Lik Sv. Lovre inačica je Marijina lika s oltarne pale u crkvi Sv. Vida u Varaždinu, a lica kerubina mogli bismo smjestiti na bilo koje od Grueberovih djela. Kist varaždinskog slikara prepoznajemo u doradi pojedinosti, blago sjenjenim volumenima, linearnoj igri draperije, svijetloj i suzdržanoj paleti s naglascima prepoznatljivog crvenog cinobera.

Kao i slika *mučeništva Sv. Lovre*, freske u kapeli Sv. Florijana u Varaždinu koje su otkrili stručnjaci iz Hrvatskog restauratorskog zavoda također pripadaju posljednjem desetljeću Grueberove djelatnosti. Okvirno i posredno datiraju ih arhivski izvori. Navodi ih Ivy Lentić-Kugly: *Za sada nam je na temelju arhivskih istraživanja bilo moguće ustanoviti da se Blasius Grueber bavio pozlatarsko-polikromatorskim poslovima u kapeli Sv. Florijana u Varaždinu od 1741. pa*

Sv. Franjo Asiški, Franjevački samostan, Varaždin
St. Francis of Assisi, Franciscan Monastery, Varaždin

sve do 1745. godine. On je u februaru 1743. godine sklopio ugovor sa starješinama crkve Sv. Florijana Bernardom Kremayerom i Johanom Friedrichom Hempöschom za polikromiranje i pozlatu nove propovjedaonice... Osim navedenih izveo je Blaž Grueber još i prije 1743. godine u toj crkvi **neke druge, vjerojatno pozlatarske i polikromatorske radove**. O tome su nam sačuvani podaci u računima za tu kapelu...¹⁰ Otvorene sonde otkrivaju za sada samo lako prepoznatljiva lica, vjerojatno Krista i Boga Oca u prikazu *Presvetoga Trojstva* na središnjem dijelu svoda, te mladoliko lice krupna anđela ili Bogorodice u susvodnici.

Grueberovih dvadeset i šest godina života i rada bilo je vezano uz Varaždin i okolicu. O tome govore sačuvana djela i napabirčeni arhivski podaci koje zaključuje slikareva oporuka napisana dva dana prije njegove smrti, u siječnju 1753. godine.¹¹ Međutim, zagonetnim ostaje ono razdoblje Grue-

berova života u kojem je stjecao prva slikarska znanja i formirao svoj umjetnički profil. Svijetli kromatizam njegovih djela utemeljen na karakterističnim odnosima zlatnog okera, sivoplave, cinober-crvene, smeđe i blijedoružičaste boje; stilizirana i dekorativna draperija, blago oblikovane ali čvrste forme tijela i prepoznatljiva tipologija okruglastih lica – elementi su koji nedvojbeno ukazuju na njegovo štajersko stilsko podrijetlo. Usporedbe nalazimo u bliskim primjerima:

- a) Mučeništvo Sv. Lovre, privatna zbirka, Zagreb
- a) *Martyrdom of St. Lawrence, private collection, Zagreb*
- b, c, d) Mučeništvo Sv. Lovre, detalji
- b, c, d) *Martyrdom of St. Lawrence, details*

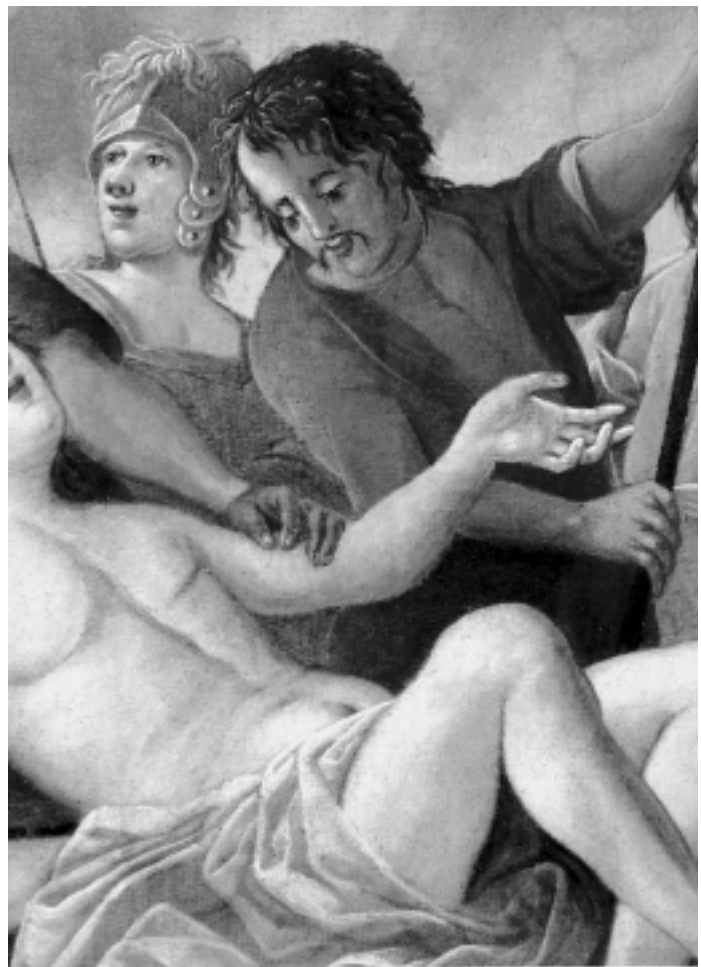

b)

c)

a)

d)

Sv. Rozalija, kapela Sv. Rozalije, Đurđevac
St. Rosalia, Chapel of St. Rosalia, Đurđevac

sačuvanim radovima Ioannesa Georgiusa Millera, Antona Fellnera, Antona Jožefa Lerchingera, Izaije Gassera.

Neobična simbioza Fellnerova i Grueberova djela ostvarena na oltarnoj pali *sv. Rozalije* u kapeli Sv. Rozalije u Đurđevcu mogući je putokaz. Kada je nakon izložbe *Sveti trag* (1994. g.) đurđevačka slika bila podvrgnuta restauratorskom zahvatu, istraživanju i povijesnounjetničkoj valorizaciji, što je u sklopu stručnog ispita temeljito i cjelovito obavila kolegica i restauratorica Višnja Bralić, otkriveno je da slika *Sv. Rozalije* nije cjelovito djelo Antona Fellnera koji ju je potpisao 1716. godine (*Johann Antony Fellner Maller in Pettau. 1716. In 18 Juny*), već da je prvobitni »format uspravljenog pravokutnika, dimenzije 113 x 94 cm« naknadno povećan, a prikaz Boga Oca s anđelima u gornjem dijelu kompozicije nadoslikan. U sklopu interpretacije nalaza istraživanja Višnja Bralić zaključuje: *Prema arhivskim podacima oltar Sv. Rozalije posvećen je između 1721. i 1727. godine, u vrijeme u koje su datirani i kipovi na oltaru, ali je pozlaćen 1742. i preseljen u novoizgrađenu kapelu 1756. godine. Vjerojatno uz jedan od ova dva datuma možemo vezati nastanak ili prepravljjanje oltarne arhitekture i povećanje formata oltarne pale.*

Usporedba naknadne intervencije na slici *Sv. Rozalije* s poznatim i potpisanim djelima Blasiusa Gruebera, nastalim

1727. godine: freskama u sakristiji crkve Sv. Marije u Varaždinu i oltarnoj pali s prikazom *Sv. Filipa* u kapeli Sv. Fabijana i Sebastijana, bjelodano govori o svome autoru i mogućem vremenu nastanka za koje bih predložila razdoblje između 1723. (datum Fellnerove smrti) i 1727. godine. U liku Boga Oca na đurđevačkoj slici ponovljen je gotovo istovjetan lik sa svoda varaždinske sakristije, a jednako tako i punašni anđeo s kiticom cvijeća u ruci i tankim remenom koji mu klizi niz poprsje (pandan mu nalazimo i na slici *Sv. Antuna Padovanskog* iz Dijecezanskog muzeja). U kolikoj se mjeri stilizirani nabori draperije nameću kao apsolutni lajtmotiv Grueberovih slika, iznenađuje njihova podudarnost sa žitkim naborima Rozalijina crvena plašta na đurđevačkoj slici. Više nego slučajnom čine se i podudarnosti u oblikovanju sitnih bradica nad mekim podvaljcima kada se usporede likovi cvijećem ovjenčane svete i Marije u sceni uznesenja. Kakva je sveza postojala između dvojice umjetnika da je Grueber 1727. godine (?) nadoslikao jedino poznato djelo slovenskog Antona Fellnera svega nekoliko godina nakon njegove smrti (1723. g.) možda će otkriti neki novi arhivski izvori i potvrditi ili zanijekati Grueberovu vrlo moguću štajersku vezu.

Bilješke

1
I. Lentić-Kugly, *Blasius Grueber pictor varasdensis, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, godina XIX, br. 1–2, Zagreb, 1970, str. 19; Autorica iznosi podatak koji je pronašla u: HAV – Album civium, I. knjiga.*

2
I. Lentić-Kugly, o. c., str.16; **Slika je datirana natpisom: SANCTE/PHILIPPE/ORI/PRO/NOBIS/1727, a ispod teksta nalazi se Grueberova signatura.**

3
Istraživanja u kapeli Sv. Florijana vode stručnjaci Hrvatskog restauratorskog zavoda Danuta Misiuda i Edita Usenik, koje su s razlogom u otkrivenim sondama izvornog slikanog sloja prepoznale autora fresaka u kapeli varaždinske prvostolne crkve (usmeno priopćenje).

4
K. Dočkal, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke, Zagreb, 1944, str. 157.*

5
Nadbiskupski arhiv, Protokoli kanonskih vizitacija, Archidiaconatus Comarcensis, 93/V (str. 29) i 94/VI (str. 169).

6
P. Cvekan, *Čakovec i franjevci, Čakovec, 1978, str. 64. i 65; Godine 1786. uputio je župnik Luka Fenyesi Kraljevskom Mađarskom vijeću u Budimu molbu da se sjedište župe Sv. Mihovila u Mihovljanu premjesti u Čakovec.*

7
Nadbiskupski arhiv, Protokoli kanonskih vizitacija arhidakonata Bekšin, 75/VI, god. 1747. (str. 10) i 1750. (str. 115); Godine 1747. ne spominju se bočni oltari, dok 12. lipnja 1750. godine vizitator bilježi: »... ad latera capellis Aris novis quatuor, quarum prima est Major S. Michaeli, Altera B. Virginis immaculatae concepta, tertia S. Iosepho, quarta SS. Crispino et Crispiniano dicata sunt.«

8
M. Mirković, **Nove spoznaje o ranobaroknom slikaru Ivanu Đuri Milleru, Godišnjak gradskog muzeja Varaždin, godište 8, Varaždin 1988, str. 26.**

9
Tragajući za mogućim podrijetlom slike *mučeništva Sv. Lovre*, pregledala sam u Protokolima kanonskih vizitacija zapise o kapelama posvećenim tome svecu na području Hrvatskog zagorja, odakle je ta oltarna pala, po usmenom priopćenju, i dospjela u privatno vlasništvo. Kako je bez dvojbe riječ o Gruberovu djelu moguće granice njegova djelokruga obuhvaćale bi područje varaždinskog arhidakonata, dijelove kalničkog i bečkiškog arhidakonata. Vrlo je mali broj crkava posvećen sv. Lovri. Možda je prvobitni smještaj slika *Sv. Lovre* imala u kapeli Sv. Lovre u Lovrečanu u župi Križovljan. U Protokolu kanonske vizitacije godine 1752. o kapeli je zapisano: »*Altaria minora dua manent... Novum autem majus accessit...*« (Archidiaconatus varasdensis, 169/X, str. 62). Slika patrona u toj kapeli nastala je dakle oko 1750. godine, budući da se 1748. ne spominje nova slika na glavnome oltaru. U Protokolu kanonske vizitacije 1899. godine, posljednjem koji se čuva u zagrebačkom Nadbiskupskom arhivu, zapisano je: »*Ima jednu kapelu Sv. Lovre u Lovrečanu, patrona neima, nalazi se u dosta dobrom stanju osim taraca i velikog žrtvenika, što će se budući mjesec ponoviti.*«

10
I. Lentić-Kugly, o. c., str. 18.

11
O. c., str. 19.

12
V. Bralić, *Restauratorska istraživanja i povijesno umjetnička valorizacija djela na primjeru slike Smrt sv. Rozalije iz Đurdevca, Zavod za restuiriranje umjetnina, Zagreb, 1994, tiskopis, str. 24.*

Summary**Mirjana Repanić-Braun****A Contribution to the Opus of the Varaždin Painter Blasius Grueber**

Blasius Grueber (born around 1700, died in 1753 in Varaždin) became the resident of Varaždin on March 11, 1737, but he started working in this town in 1727, when he painted the frescoes depicting the *Assumption of Mary*, *St. Ignatius Loyola*, *St. Francis Xavier*, *St. Donatus* and the *Holy Evangelists* on the vault and the upper parts of walls in the sacristy of the former Jesuit church, and present-day Cathedral of St. Mary in Varaždin. Grueber's frescoes in the Varaždin Cathedral and two smaller altar paintings: the altar panel depicting *St. Philip* and the painting of *St. Francis Xavier* from the same year, 1727, on the attic of the right-hand side altar in the chapel of SS Fabian and Sebastian in Varaždin, are his earliest known, dated and signed works, first published by Ivy Lentić-Kugly. By rightly attributing to the same author the altar panel of the *Immaculate Virgin* on the side altar of St. Mary in the chapel of St. Vid in Varaždin, dated by the inscription in the lower part of the composition to 1737, Ivy Lentić-Kugly verified Grueber's more or less continuous presence in the Baroque town. Further research of Grueber's potential opus showed that, besides the already mentioned works, his long-standing activity is substantiated by some other works done between 1727 and 1750. Some of them also bear witness to his activity outside of his town of residence. The altar panel of *St. Anthony of Padua with Virgin and Child* from the collection of the Diocesan Museum in Zagreb, the altar panel of unknown origin depicting the *Martyrdom of St. Lawrence*, the painting of *St. Fidelius* in the Capuchin Monastery in Varaždin, the altarpiece of the *Immaculate Virgin* and the somewhat smaller painting depicting the *Most Holy Trinity* from the chapel of St. Michael in Mihovljan (now in the Franciscan Monastery in Čakovec), paintings depicting *St. Margaret of Cortona* and *St. James of Marches* in the Franciscan Monastery of St. John the Baptist in Varaždin, and recently discovered frescoes on the vault of the chapel of St. Florian in Varaždin, can be with certainty attributed to Grueber and his workshop because of indisputable formal-stylistic and typological features identical to his previously known works.